Lärarhandledning. Samhällskunskap, åk 8 till gymnasiet, 45 minuter.

Blir brotten fler, eller blir vi mer oroliga?

Oron för brottsligheten nästan fördubblades på elva år, medan färre utsattes för brott. Samtidigt ökade det grövsta våldet. Eleverna lär sig tre sätt att mäta brott, prövar två vanliga påståenden mot Brås egna siffror och svarar på lektionens fråga med belägg.

Det här tar eleverna med sig

1. Anmälda brott är inte samma sak som begångna brott. Enkäter och granskning visar annat än anmälningarna.
2. Olika brott går åt olika håll. Skjutvapenvåldet ökade kraftigt till 2022, medan stölder, inbrott och rån minskar.
3. Oro och utsatthet är inte samma sak. De som oroar sig mest utsätts minst, men oron har verkliga orsaker.

Börja, 5 min

Steg 1
Gissa
5 min

Kunskap och källor, 28 min

Steg 2
Tre sätt att veta
8 min

Steg 3
Pröva påståendena
20 min

Ta ställning, 12 min

Steg 4
Ta ställning
12 min

Förbered

- [ ] Skriv ut parblad och källblad, ett av varje per par, och exit ticket, en per elev, två per ark.
- [ ] Öppna presentationen, 8 bilder. Eller starta lektionen i Live; då behövs inget papper.
- [ ] Ta reda på om något har hänt nyligen i elevernas närhet. Se rutan om känsligt ämne.

0:00 till 0:05 Börja

Steg 1. I par. Parbladet, framsidan. Bild 1 och 2.

Gissa

Säg
I oktober kom Brås stora trygghetsundersökning. 64 000 svenskar har svarat på frågor om brott och oro. Gissa först: vad tror svenskarna, och vilka oroar sig mest?

- Visa bild 2. Paren ringar in a, b och c. 3 minuter.
- Låt några par säga sin gissning. Säg svaret på a. Svaren på b och c hittar paren själva i ruta E.

Svar
a: ungefär 70 procent (69). b: 75–84-åringar. c: 16–19-åringar.

0:05 till 0:13 Kunskap

Steg 2. Helklass. Dela ut källbladen. Bild 3 och 4.

Tre sätt att veta

Säg
Hur vet vi om brotten blir fler? Det finns tre sätt att mäta, och de kan ge olika svar.

- Bild 3: de tre måtten. Exemplet med mord: 447 anmälda, 84 var dödligt våld. 4 minuter.
- Bild 4: tre slags oro, och vad som påverkar hur många brott som anmäls. 4 minuter.

Svar
Anmälda brott: det polisen får veta. Enkäten fångar också det som aldrig anmäls, men når inte alla. För mord är det tvärtom: fler anmäls än som begåtts.

0:13 till 0:33 Källor

Steg 3. I par. Parbladet, baksidan, och källbladet. Bild 5 och 6.

Pröva påståendena

Säg
Nu får ni Brås egna siffror. Pröva två påståenden som man ofta hör. Hitta belägg både för och emot.

- Paren läser rutorna och citaten, 4 minuter, och skriver a och b, 10 minuter. Fråga: vilket mått bygger belägget på?
- Paren svarar på c och d. 4 minuter. Bild 6: ta ett belägg för och ett emot från några par. 2 minuter.

Svar
Exempel. a för: D, skjutvapen 30 till 63 döda. a emot: A, utsatta 23 till 19 procent. b för: A, oron 28 till 54 procent. b emot: D, det grövsta våldet ökade. c: elevernas i nian. d: citat 4. Fler svar på baksidan.

0:33 till 0:45 Ta ställning

Steg 4. Enskilt. Exit ticket. Bild 7 och 8.

Ta ställning

Säg
Nu svarar var och en på lektionens fråga. Använd belägg från minst två olika sätt att mäta.

- Dela ut exit ticket. Eleverna skriver. 9 minuter.
- Bild 8: polisens skjutningar. Fråga: är det en trend? 3 minuter. Samla in.

Svar
Ett starkt svar skiljer anmält från begånget och oro från utsatthet, och bemöter ett motargument med kunskap om måttet. Om trenden: två år är kort tid, siffrorna för 2026 är preliminära, och polisen räknar på ett annat sätt än Brå.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Svar och stöd

Steg 3

Godta andra belägg om paren anger rätt ruta och vilket mått den bygger på.

a ”Brotten blir fler.”

För
- D: döda med skjutvapen ökade från 30 (2016) till 63 (2022).
- C: anmäld misshandel +4 % och sexuellt ofredande +9 %. Brott mot person har ökat med 15 % sedan 2016.

Emot
- A: andelen utsatta för brott mot person sjönk från 23 % (2018) till 19 % (2025).
- C: personrån –23 %, bostadsinbrott –15 %, stöld –12 %. D: dödligt våld 124 (2020) till 84 (2025). Citat 2.

b ”Oron är överdriven.”

För
- A: oron steg från 28 % (2014) till 54 % (2025), medan utsattheten sjönk.
- B: 75 till 86 % har trott att brotten ökat varje år, också när färre utsattes. E: 45 % av 75–84-åringarna oroar sig, 7 % utsattes.

Emot
- D: det grövsta våldet ökade på riktigt, och Sverige låg högt i Europa.
- E: unga utsätts mest, och elever som hotats undviker personer (71 % mot 30 %). Citat 3: enkäten når inte de mest utsatta.

c. Elevernas i nian: bland dem som hotats har 71 % undvikit personer, mot 30 % av dem som inte utsatts (ruta E).
d. Citat 4: de äldres otrygghet har i huvudsak andra orsaker än egen utsatthet, till exempel stök där de bor. Godta också att oron steg i takt med skjutvapenvåldet fram till 2022, som en möjlig förklaring.

Steg 4, bedömning

Stark	Skiljer på minst två mått och namnger dem, ger siffror och årtal, beskriver att oron inte följer utsattheten, ger en förklaring som möjlig och inte säker, och bemöter ett motargument med kunskap om måttet.
Godtagbar	Ger siffror ur källorna och jämför oro med utsatthet, men blandar måtten, saknar förklaring till oron eller bemöter motargumentet med ett allmänt ”statistiken visar”.
Svag	Bygger på intryck och nyheter, utan siffror ur källorna och utan motargument. Talar om brottsligheten som en enda sak.

Känsligt ämne

Elever kan själva ha utsatts för brott, eller ha anhöriga som utsatts eller dömts. Ingen uppgift gäller eleven själv. Be aldrig om handuppräckning om egna erfarenheter. Om en elev berättar något: ta det efter lektionen, och hänvisa till elevhälsan eller Brottsofferjouren (116 006).

Saklighet

Lektionen nämner inga partier. Det som ökar redovisas lika tydligt som det som minskar. Lektionen säger inget om mediernas roll. Säger en elev att nyheterna gör människor oroliga, är det en möjlig förklaring som eleven inte kan belägga med de här källorna.

Bakgrund

De tre måtten

Brå mäter brottsligheten på flera sätt. Kriminalstatistiken räknar anmälda brott: knappt 1,44 miljoner 2025. Den påverkas av hur många som anmäler, av nya lagar och av polisens kontroller. Nationella trygghetsundersökningen (NTU) frågar 64 000 personer om vad de varit med om och hur oroliga de är. Den fångar mörkertalet, men har 35 procents svarsfrekvens och når inte hemlösa eller grovt kriminella. För dödligt våld granskar Brå varje anmälan. De flesta anmälda fallen visar sig vara självmord, olyckor eller naturlig död.

Oron

Andelen som oroar sig i stor utsträckning steg från 28 procent 2014 till 54 procent 2025 och föll till 45 procent 2026. Brå kallar det en avvikelse från trenden. Oron har varierat förut: 43 procent 2008 och 27 procent 2011. Bland 16–19-åringar steg oron mest, från 11 till 37 procent. Brås analys av otryggheten i bostadsområdet visar att unga är otrygga främst för att de utsätts mer, medan äldres otrygghet har andra orsaker, där stök i området väger tyngst.

Varje år: nya siffror

Varje höst kommer nya siffror. Byt dem i rutorna och i svaren: NTU kommer i oktober (bra.se/ntu), anmälda brott i mars, dödligt våld i mars, skolundersökningen vartannat år (nästa mätning 2027) och polisens skjutningar löpande (polisen.se). Frågan håller oavsett om oron stiger eller sjunker: eleverna prövar alltid vad som ökar, vad som minskar och vilket mått som visar det.

Läroplanen, sammanfattad (inte ordagrant)

Lgr22, samhällskunskap åk 7 till 9 (sammanfattat): rättssystemet och möjliga orsaker till och konsekvenser av olika typer av kriminalitet; samhällsfrågor ur olika perspektiv; kritisk granskning av information, ståndpunkter och argument.
Gy25, samhällskunskap nivå 1a1, 1a2 och 1b (sammanfattat): metoder för att söka, tolka, värdera och kritiskt granska information i arbetet med samhällsfrågor, källkritik och källtillit; rättsstaten i demokratin.

Exempel på ett starkt svar

Både och, men inte på det sätt man tror. Det grövsta våldet ökade på riktigt: döda med skjutvapen fördubblades från 30 år 2016 till 63 år 2022, enligt Brås granskning. Men de flesta brott minskar. I trygghetsundersökningen sjönk andelen som utsattes för brott mot person från 23 till 19 procent, och de anmälda stölderna minskade med 12 procent på ett år. Oron steg mycket mer än brotten, från 28 till 54 procent. Den kan hänga ihop med det grövsta våldet och med stök där man bor, som Brå visar för äldre. Någon kan säga att anmälningarna om misshandel ökar. Men anmälningar påverkas av hur många som anmäler, och i enkäten minskar misshandeln.

Källor

Brå 2026:30. Nationella trygghetsundersökningen 2026, 14 oktober 2026, och tabellsamlingen NTU 2007–2026 (tabell 3A, 3B:1, 4A:1, 4K:1, 4L:1). bra.se/ntu
Brå 2026:9. Anmälda brott 2025, slutlig statistik, mars 2026. bra.se
Brå 2026:10. Konstaterade fall av dödligt våld 2025, mars 2026. bra.se
Brå 2026:29. Skolundersökningen om brott 2025, 8 oktober 2026 (tabell 4.1). bra.se
Brå 2021:8. Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder, 26 maj 2021. bra.se
Brå kortanalys 4/2024. Risk för otrygghet i bostadsområden, 2024. bra.se
Polisen. Sprängningar och skjutningar, statistik per år 2017–2025 och för 2026. polisen.se
Diagrammen: Didaktikstudion ur Brås tabeller. Omslagsfotot: Axadem, CC BY 4.0, Wikimedia Commons. Figurerna: Open Peeps, CC0. Materialet: Didaktikstudion, CC BY-NC-SA 4.0.